

آذربایجان تورکجه‌سینده دئیملر

بوتون دیلرده اولدوغو کیمی، آذربایجان تورکجه‌سینده ده بویوک اولچوده، جور به جور ثابت سۆز بیرلشمه‌لری وار. قورولوش و آنلام جه‌تدن دیلین زنگین فرازونلوق، یا ثابت سۆز بیرلشمه‌لری آدی قازانان دئیملر، ان آزی ایکی سۆزون بیر- بیرینه سۆیکه‌نیب قونوشمادا یا یازیدا سۆزون آنلاما گوجونو آرتیران ثابت سۆز بیرلشمه‌لری، دیلده آزاد سۆز بیرلشمه‌لرینین عکسینه اولراق، دیلین سۆز خزینه‌سینه گیریر و لغتده ده اوزونه یئر آچیر.

بیزده اؤنجه اوزون ایللر بویو دئییم سۆزو یئرینه اصطلاح، تعبیر، کنایه کیمی عنوانلار ایشله‌دیلمه‌دی. دئیملرین ان قاباریق خصوصیتی اونون ایکی یا نئچه آردیجیل سۆزون یارانماسیندان علاوه، بو دئییمده ایشله‌دیلمه‌لر سۆزلردن بعضا بیرری و بعضا حتی نئچه‌سی بوتونلوکده آنلام قایماسینا (زیوشمه‌سینه) اوغرار و سۆزلرین اصل (نومیناتیف) معناسیندان یاخین یا اوزاق مجازی و تشبیهی بیر آنلام قازانیر: مثلا:

آغزی ایشده اولماق ← دائما یئمکده و گۆشه‌مکده اولماق.

آغزیندان ال چکمک ← آغزینا گلنی سۆیلمک.

گۆز وئریب، ایشیق وئرمه‌مک ← آمان وئرمه‌دن بیرینی سیخیشدیرماق.

ایگنه سالماغا یئر اولماماق ← چوخ شولوقلوق و قالابالیق اولماق

دونیان ایکی اللی توتماق ← پول و گلیر فکرینده اولماق، خوش کئچنیمک

دئیملرین چوخ حصه‌سی بیزده ان اسکی دؤورلردن هله بو گونه قده‌ده آتا سۆزلری ایله بیرگه سیرالانیر. حالبوکی، دئییم و آتالار سۆزو بیغجاملیق باخیمیندان بیر-بیرلرینه یاخین اولسالار دا، آنلام جه‌تدن دئیملر آتالار سۆزوندن آیریلیرلار. دئیملر عمومیتله بیر افاده آیدینلیغی و سۆزون معنا جالاریغینی آرتیراسی سۆز بیجیمی اولدوغو حالدا، آتالار سۆزو بیر حکمی و بیر تجربه‌دن یارانان اینانجی بیلدیرن سۆز بیرلیگیدیر. آتالار سۆزو اوزون اوزادی سیناقلاردان و ادراکلا هاماش اولان باخیشین و دوشونجه‌نین حاصلی اولان، بیر حکم یا بیر باخیشی و سیناغی آیدینلاشدیریب، عمومی‌لشدیرن، بیر چوخ اولایلاردان عبرت آماغی، بیر سیرا اخلاقی- معیشتی اؤیرتمگی، بیر چوخ رسم-رسوم و اینانیشلاری اؤلچوب- بیجر، حالبوکی، دئییم دیلده اولمایان کلیمه‌لرین یئرینی قاپساییر و دیله جانلیلیق وئریر.

آتالار سۆزونده حکم جمله ایچینده بوتؤلشیر: عجله شیطان ایشیدیر. مین اولچ، بیر بیچ. چوخ گزن چوخ بیلر. آچیق آغیز آج قالماز. آز سۆیله، چوخ دینله، دالیدان آتیلان داش توپوغا دگر...

دئیملر هر دیلین قات- قات بویالی- جیزگیلی سپمه‌لری، ایشله‌مه‌لری و سوسله‌مه‌لریندن بیریدیر. گونده‌لیک قونوشمالاردا اینسانلار دئیملرین جانلی، برکتلی هاواسیله قونوشاندا هم اؤزلرینی درین دینله‌ییر و هم ده دویغو و دوشونجه‌لرینی داها بیغجام و داها آنلاپیشلی سۆیلمه‌ییرلر.

الده- باشدا دولاندیرماق، سوورولمامیش آلچی دورماق، دیلدن-دیله دوشمک، خوش گونو قاپیلاردا کئچمک...

دئیملر

بوتون دیلرده اولدوغونکی، آذربایجان تورکجه سینده ده، بؤیوک اولجودده چورده چور شایست سوز
بریشمه لری وار. قوروش و آنگلام همندن دیلین نگیلین فراتر اولوشو، یا شایست سوز میله شایست سوز
دئیملر، القانری ایکی سوزون بیره برینه سولمه نیب قوروشدا ایلا یازیدا سوزون آنگلاما کوروشا کوروشا
سوز بریشمه لری، دلیله آنگلام سوز بریشمه لری نین غلبه سینده اولدراق دیلین سوز خزینه سینده گریپ و لغتده
اوزون بیر اچیره

بیزده اونجه اونون ایلیلر بویری دئیم سوزو پیرینه اصطلاح، تعبیر، کنایه کی معنیلار ایتمه دیل لری.
دئیملرین ان قایلرین خصوصیتی اونون ایکی یا نجه آردیجیل سوزون بارانما سیندان علاوه کبر دئیمده
ایتمه یلین سوزلردن بعضا بیری و بعضا صیغیسی بوتورلوکده آنگلام قایما سینا لری یوشمه سیندا اوغرا و
سوزین اصل (نومیناتیف) معناسیندان یا حین یا اوزاق مجازی و تشبیهی بر آنگلام خانانیر؛ مثلا
آغزی ایتمه اولساق ← داشما یتمکله اولوش کلمه اولساق
آغزیندان ال چلوک ← آغزینا گلنی سولمه ک.

گوز و تراب، ایتمق سولمه ک ← آمان و تومردن بیرینی سخیش درباق.
ایتمه سلماغا پیر اولساق ← چوخ شولوقلوق و اولابالیق اولساق
رونیانی ایکی اللی توتاق ← بول و طر فکرینده اولساق، خوش گنجند

دئیملرین چوخ حصه سی بیزده ان اسکی نغورلردن هله بوگون قدرده آنگلام سوز لری ایله بیرله سبالانیر.
حال کی دئیم و آنگلام سوزو بیغمالیق یا حیمیندان بیره برینه یا حین اولساق آنگلام همندن دئیملر
آنگلام سوزونون آیریلر لار. دئیملر غومبیله بیر افاده آیدینلیغی و سوزون معنایا جالایر معنی آنگلامی
سوزو بیجیمی اولدوغو حالده آنگلام سوزو بیره کلکی و بیره کوربدن یا آنگلام انشائی بیلدیرن سوز بیریگییه
آنگلام سوزو اونون اوزادی سیناقلاردان و ادراکلا هایش اولان یا حیشین و دو شوخ نین
حاصلی اولان، بیره کلک یا بیره یا حیشی و سینائی آیدینلا شیری عومری شیرین، بیره چوخ اولایلار
عبرت آلاغی، بیره ارا اخلاتی، معیشتی اویرتمکی، بیره چوخ رسم - رسوم و ائمانیشلاری اولوب
بیره، حال کور دئیم دلیله اولمایان کلمه لرین یئرینی قایما بیره و دلیله بیللیق و تشریح

آنگلام سوزونده حکم جمله ایچینده بوتوروش شیره، عجمه سلطان ایشیدیر. مین اولج، بیره یچ، چوخ کورن
چوخ بیلر، آچیق آغز آج و آلسازه، آنگلام سولمه، چوخ دنیله، دالیبدان آنگلام داش توپوغا دگور.
دئیملر هر دیلین قات - قات بویالی - بیره لیلی سولم لری، ایشمه لری و سولمه لریندن بیره بیره
گونده کی قوروشما لاردا ان نلار دئیملرین چانلی، کورکلی ها و ایلم قوروشما نده ازم اولر لری دیرین
دیله بیره و هم ده بوغوروشولم لرین داها بیغجام و داها آنگلامیشلی سولمه بیلر.
الله - باشدا اولاندر باق، سوورولایش آلچی درباق، و دیرن - دیله در شاک، خوش گونرو قاپیلاردا

آبا (عبا) آلتىندان زوپا گۆستىرمك: ظاهىرىدە يۇمشاق گۆرسىمككە بىر، بىر تەرەپى ھەلەمەك، قورخۇتماق. آبرىسىنى اتكىنە بۆككە (الېنە وئىرمەك): خۇرمتدىن سالىماق، آبرىسىنى تۆككە. آبرىسىنى ساتىن آتماق: آبرىسىنى قوروماق (بىرىنىن) آبرىنى يىيىپ، حىيانى بىلىنە باغلاماق: حىياسىزلىغا قايىلىماق، رىسوايچىلىق سالىماق. آبنابا تىلىقدان دوشۇپ، آزايا دۇنمەك: ياخشىلىغى اۋنۇدۇپ، يامانلىغا قايىلىماق. آت آرىق، مۇزل اوزاق (ايراق): اىستىگىنە ال چاتماقدا چىتىلىگە اۋغراماق. آتاسىندان (دەدە سىندان) خىرى اولماماق: آتاسى معلوم اولماماق (سۇيۇش بىرىنە) آت آلمامىش تۇپلە باسدىرماق: ايشىن باشلانمىشىنى دوشۇنمەدىن نىتىجىيە فىكىرلىشمەك. آت ايزى ايت ايزىنە قارىشماق: قاتما-قارىشقىلىق اولماق. آتدان دوشۇپ (يىنىپ) انىششگە مىنمەك: يۇخارى دورۇمدان آشاغىيا دوشمەك. آتدىغىنى وورماق، تۇتدۇغۇنى قوپارماق: اولدۇقجا چىۋىك و ايش باجاران اولماق. آت قاچدى، پالان دوشدۇ: آرادا يامان قالاىلىق اولدۇ. آت گۇرۇندە آخسار، سو گۇرۇندە سوسار: ھەر گۇرۇدۇگۇندىن پاى اومار. آتى ايتىرىپ، نۇختاسىنى آختارىر: بۇيۇك امكانى الدن بوراخىپ. آتىنى (ساغا-سولا) ھەر تەرەپ چاىماق: اۋز باشىنالىق انلە مەك. آجىغىندان زنجىر گمىرمەك (چىنە مەك): اولدۇقجا غضبلى اولماق. آجىغىنى اودماق (باسماق، بوغماق): حىرىسىنە اوستون گلمەك، اۋزونو الە آتماق. آجىندان قورۇت قايماق: علاجسىزلىقدان و يا احتىياجدان ھەر ايشە ال آتماق. آچارام ساندىغى، تۇكرەم پامبىغى: دىئىلمەيە جەك سۇزلىرىن اوستونو آچارام. آچمامىش قايى قويماماق: مقصدىنى آراماق اۋچون ھەر بىرە باش وورماق. آچىق قىفلىلا آچار سالىماق: فايداسىز ايشە ال آتماق. آخىرى بىر يانا چىخماماق: آيدىن و يارارلى نىتىجىيە چىخماماق، بىرسىز اىستىگە چاتماماق. آخىرىنا داش آتماق: دىبىنى چىخارتماق، بىر شىئى قورتارماق. آدام، آدام اتى بىيرى: آچلىق و قىتلىق حەددىدىن آشىپ. آدام اولۇپ، آداملارا قوشۇلماق: ايشلىرىندە آدام عاغىللى داورانماق. آدام اچى گۇرمەمەك: ياراماز حەركەتلەر ال آتماق، گۇبۇد و ياراماز جاسىنا داورانماق. آدى ايت دفتىرىندە اولماماق: جمعىت آراسىندا آدى-سانى اولماماق. آدى دىلدن دىلە (دىلەرە) دوشمەك: آد-سان قازانماق، ياخشى آد چىخارماق. آدى قولاغىنا دگمەك: اۋزوندىن راضى اولماق، بىرسىز لۇوغالانماق. آدىن انىشەت، اۋزون گۇرمە: كىم اولدۇغۇن بىل، لاكىن اۋنونلا اۋز-اۋزە چىخما! آدىنى اۋزگە سىندىن (باشقاسىندان) سۇرۇشماق: ايشىن چۇخۇغۇندىن دولما-دولاشىق دوشمەك. آدى وار، اۋزو يۇخ: جىسمى آرادا اولمادىغى حالدا، خىالى ياشادىلر. آرادا يىيىپ، اورتادا گزمەك: ھىچ بىر ايشى-گۇجو اولمادان آرىلىقتا اولماق. آرا قارىشىپ، مەصب (مۇھب) ايتدى: يامان قاتما-قارىشقىلىق اولدۇ. آراندا تۇتدان اولماق، داغدا قۇرۇتدان: ھىچ بىرە الى بىر ايشە چاتماماق. آرالارىندان قىل كىچمەز: بىرى-بىرى اىلە اولدۇقجا ياخىن و صمىمى دىرلر. آرايا ايت اولوسو آتماق: ايكى آدام آراسىندا داغدا-الاشا سبب اولماق. آرايا فىتە آتماق: آرادا يارانمىش آنلاشلىمازلىغى آرادان قالدىرماغا چالاشماق. آرايا (اورتايا) سۇز قاتماق (سالىماق): اورتادا يارانان مطلبى يوماق اۋچون باشقا بىر سۇزو اورتايا آتماق. آزىنا چۇخۇنا باخماماق: اىندە اولانلا يىتىنمەك (كۆچىنمەك). آرپاسى آرتىق دوشمەك: اۋزونو ايتىرمەك، اۋزوندىن چىخماق. آرخاسىنى بىرە كىتىرمەك (وورماق): بىرە وورماق (گۇرۇشە)، مەلوب انتمەك.

آرواد حمامينا دۇنمك: چوخ قالاباليق و سس-كويولو اولماق.
 آرى يوواسينا چوپ اوزاتماق: اوزوندن تتر چيخان آدمى داھادا عصيبلشديرمك.
 آزاجيق آشيم، آغريماز (قووغاسيز) باشيم: اليندەكينه قانع اولوب، باشيني غووغايا سالماساق.
 آزيني چوخ حسابلاماق: وئريلن بير هديه يا گوز آيدينليغي آزدا اولسا چوخ كيمي سايماق.
 آغريماز باشينا ساققيز سالماق: يئرسيزجه اوزونه دردر آچماق.
 آغزى ايشده اولماق: هميشه بئمكله مشغول اولماق.
 آغزى قولاغىنين ديبينه گنتمك: بوتون وارليغي ايله گولمك.
 آغزى وار، ديلي يوخ: چوخ السيز-آياقسيز اولماق، دانيشيغيني باجار ماساق.
 آغزينا ايت باشى (قيچى) آلماق: آغزينا گلن سؤيوشو چكىنمەدن دئمك.
 آغزينا چوللو دووشان يئرلشمەمك: حددينن آرتيق لووفا اولماق.
 آغزينا گلنى دئمك (سؤيله مەك): چيركىن و ياراماز سؤزلر سؤيله مەك.
 آغزينا يوغورد (قاتيق) آلماق: هر جور ظولمە و زوراكليغا قاتلاشماق.
 آغزيني آچيب، گوزونو يومماق: آغزينا گلنى دئمك.
 آغزيني آلاھ يولونا آچماق: آغزيني خئيبرليغا آچماق. چكىنمەدن دانيشماق.
 آغزىنين دادى گنتمك (پوزولماق): خوشلوق و رفاھىنى ايتيرمك.
 آغزىنين سويو آچيلماق: ھانسى بير شئى سئومك.
 آلتىندان چيخماق (قاچماق): بويون قاچيرماق، انكار ائتمك.
 آلتىندان گيريب، اوستوندن چيخماق: بير ايشين هر طرفىنى بيلمك.
 آياق باسماغا (قويماغا) يئر اولماساق: چوخ شولوق و قالاباليق يئر اولماق.
 آياقلارى اوزونون اولماساق (سوزونه باخماساق): حددينن چوخ يورغون اولماق.
 آياغىنين بيرى بو دونيادا، بيرى او دونيادا اولماق: دونيادان كؤچمك گونلرينە ياخين اولماق.
 آياغينا قاراسو يينمك (گلمك): چوخ يئر مكدن يا آياق اوستە داينماقدان يورولماق.
 آياغىنين آلتينا صابون چمك: بيرىنين الينه ايش وئرمك.
 آيرانى قابارماق: غضبلىق اوزوندن چيخماق.
 آيى بوغان (چنزديرن): ايرى يارى و گوبود آدم.
 آياق اوستو: داينمادان، عجلە ايله.
 آياغى بودرەمك (چاشماق): يالنيش و ياراماز ايشە ال آتماق.
 آياغى آليشماق: بير يئرە داواملى گنت-گل ائلە مەك، دادانماق.
 آيا دنبيرسن چيخما من چيخيم: گوزل و ياراشيقلى بيرىسنى تعريفە سؤيله نير.

۱

اجل ماياللاق اولماق: اجلى چاتمادان اؤلمك.
 اجلى جهرە اييرمك: اوزونو خطرە سالماق، اؤلومە قارشى گنتمك.
 ازيب سويونو (شيرە سيني) چيخارماق: برک ازيشديرمك، استثمار ائتمك.
 ال آپاريب-گتيرمك: آراشديريجيلىق ائلە مەك.
 ال آلتىندان چيخماق: اوستاد الى آلتيندا اويرنمك، تجربە قازانماق.
 ال آياغا دولاشمك: ايشده مزاحمت ياراتماق.
 ال-آياغى سوسلاشماق (سويوماق): الى ايشە يۇنلمەمك، روحدان دوشمك.
 ال-آياغىنى بيغيشديرماق: قاباغىنى آلماق، اوزباشيناليجا يول وئرمەمك.
 ال ايله وئريب، آياق ايله آختارماق: بير شئى وئريب گئرى آلماقدا چتينيلىك چمك.
 ال يە ياخا اولماق: بيرى-بىرىنين ياخاسيندان ياپيشماق، برک ووروشماق.
 ال ترپتمك: ايشى قورتارماغا چاليشماق.

الدين ديلدن دوشمك: يورولماق.

ال ساخلاماق: گۇرونولمىچك ايشى دوردورماق، دايندورماق.

الده-باشدا گزديرمك (دولانديرماق): بوگون صاباچا سالماق، اله سالماق.

اله باخيم: محتاج، باشقاسيندان آسيلي.

اله سريمك (دولاماق): آلداتماق، اويناتماق.

اللى داليندا گزمك: ايشسىز-گوجسوز گزمك، آوارا دولانماق.

اللى-آياقلى ايتمك (بوخا چيخماق): بىردن بىره ايتمك.

الى آياغيندان اوزون: بوش ال ايله، هنج بىر شئى الده ائتمەن.

الى بوشا چيخماق: ايسته ديگينه چاتمماق، بىر شئى الده انده بيلمەمك.

الى ديش (دينچ) دورماماق (قالماماق): ساكت اوتورماماق، ال ايله بونا-اونا اوجشمك.

الى هر يىردن اوزولمك: هنج كسه اوميدى قالماماق، چاره سىز اولماق.

الى قولاغيندا، قولاغى الينده: تئزلىكله باش توتاسى، اولماق حالينا گللك.

اليمين ايچيندن گلير: كۇنلوم بئله ايسته بىر، ياخشى ائيله بىر.

اليندن توتماق (ياپيشماق): يارديم الى اوزاتماق، بىرينه مادى يارديم ائتمك.

اليندن زارا (زينهارا) گللك: تئگه گللك، جانا گللك.

الينى آغدان قارايا وورماماق: هنج بىر ايش گۇرمەمك، بئكار دورماق.

الينى دۇشونه (سينه سينه) وورماق: اوزونو اؤيمك.

الينى گوزونون اوستونه قويماق: اطاعت ائتمك، بىر ايشى يىرينه يئتىرمگى قبول ائتمك.

الينى كولا-كوسا آتماق: اوزونو قورتارماق اوچون ال اۇنونده اولان هر بىر شئيه سيغينماق.

الى نين دالى-قاياغينى تانيمماق: اولدوقچا ساده و خام آدام اولماق.

الى نين داليسينى يىره وورماق: 1-تسليم اولماق 2-گوردوگو ايشدن پئشماق اولماق.

امگينى الينه وئرمك: ياخشىلىق قارشىسيندا نانكور لوق گۇسترمك.

انگينى يورماق (لاخلاتماق): آغزىنى يورماق، بوش بوغازلىق ائلمەك.

انگى نين آلتينا سالماق: چوخ دانىشىب دىنلەينى زارا كئيرمك.

اريبىب يىره گيرمك: اوتانديغيندان ايتىب بوخ اولماق.

اركك انششك آلتيندان قودوق آختارماق: باش توتا بيلمەيهچك ايشه ال آتماق.

انرمنى كاسيبي: نه دونياسى و نه آخرتى اولمايان كيمسه .

اتگيندن توتماق (ياپيشماق): يالوارماق، حمايه گوزلەمك.

اتگينى بئلينه وورماق: ايشه گيريشمگه حاضيرلانماق.

اتى ديرناقدان آيبرماق (ائله مك): ايكى عزيزين بىرليگينى پوزماق.

اتى سنين، سوموكلرى منيم: كئچميشده اوشاغى ايش اؤيرنمگه قوياندا دئيردليلر.

ال اوزونو بىر ماما يويوب، بىرده ميرده شير يويماق: كنايه كيمي هميشه ال-اوزو يويولماميشلارا دئيلير.

انرمنى كندى، حمام بورغوسى: ايكى اويوشماز شئى بىر-بىريله ياناشى.

الى ايشده، گۇزو اويناشدا: ايشه دقت يئتىرمەين كيمسه حقينده سؤيله نير.

الهيبب كپگينه قاتماق: بوش و هنج فايداسى اولمايان ايش توتماق.

اؤ

اؤپوب گوزونون اوستونه قويماق: حۇرمتله قبول ائتمك.

اؤز آدينى اوزگەدن سوروشماق: هوشو باشيندا اولماماق، حواسى داغىنيق اولماق.

اؤز آدينى اؤزگەسينه قويماق: ياراماز ايشلرينى اؤزگەسينه نسبت وئرمك.

اؤز بىلديگينى دده سينه وئرمەمك: اؤز نظرى اوسته عناد گۇسترمك، اؤزگەسينه قولاق وئرمەمك.

اؤز جاتى نين هايينا قالماق (هاييندا اولماق): تكجه اوزونو آغير وضعيتدن قوروماغا چاليشماق.

اۈز خوشونا قويماق: آزاد بوراخماق.
 اۈز قاباغيندان يئمهك: اۈز قىسمتىنە قانع اولمايىب، اۈزگە لرین قىسمتىنە گۈز تىكمە.
 اۈز قوللارينا اينانماق: اينانيلماز سۈزلەر ائشيتمەك.
 اۈزۈ ايله قېرە (گۈرا) آپارماق: دونيا مالينا حدديدن چوخ حريص اولماق.
 اۈزۈ دىيىب، اۈزۈ ائشيتمەك: سۈزۈ آنلاشيلماز درجەدە آستادان دئمەك.
 اۈزۈندىن چىخماق: عىبىلشمەك، جوشماق.
 اۈزۈندىن دم وورماق: اۈزۈنو تعريفلەمەك، لووغالانماق.
 اۈزۈندىن دوزلتمەك (توخوماق، چىخارتماق): يالان دانىشماق، اويدورما سۈزۈ دانىشماق.
 اۈزۈنو اورتايا (آرايا) آتماق: اۈزۈنە مربوط اولمايان ايشە قارىشماق.
 اۈزۈنو اويانا (اۈيىرە) قويماق: بىر ايشە اهمىت وئرمەك، اۈزۈنو ائشيتمەمزلەيگە وورماق.
 اۈزۈنە ايش آچماق: بىر سىزجە سىنە اۈزۈنو زىمەتە سالماق.
 اۈز ھايىنا (قىيىنە) قالماق: تىكجە اۈزۈ اوچون فېكرلشمەك.
 اۈلۈب-اۈلۈب اولمىلردىن قورتارماق (قايتماق): آغىر و اولدوروجو خىستەلىكىدىن قورتولماق.
 اۈلۈب دىرېلمەك: آغىر ايشى باشا چاتدىرماقدا جان قويماق.
 اولومو گۈزىلە گۈرمەك: دىشتىلى تەلەكەدىن قورتولماق.
 اولوملە گىزىل-پاچ اوينماق: اۈزۈنو اولوم دوغوران خىرلەرلە اۈز بە اۈز قويماق.

اۈ

اۈج-اۈجا دويونلەمەك: چىنلىكلە يوللاندىرماق.
 اۈجو-بوجاغى گۈرونمەك: باشلانىشى و سۈنو گۈزلە گۈرونمەن گىنىشلىك حقىندە.
 اۈجون آلبىب اۈجۈزلۈغا گىتمەك: مطلبى بىر سىزجە اۈز اتماق، سۈزۈنون دالى-قاباغىنى بىلمەك.
 اۈزاغا گىتمەك اىستەمەز، اۈزاغا نىيە گىدىرسىن: گۈز اۈنۈندە اولان مسالەنى شاھىد كىرەمكە دىيىلەر.
 اۈزاقدان-اۈزاغا باخماق: ياخىندان اىلىشمەك، ايشە قارىشماق.
 اۈزۈن سۈزۈن قىساسى: سۈزۈن خىلاصە سى، بىر سۈزلە.
 اۈستا تىرېنمەك (داورانماق): زىركلىك گۈستىرەمەك، زىرك تىرېنمەك.
 اۈشاقلىغى يادىنا دوشمەك: كىنايە اۈزۈندىن اۈشاق اداسى گۈستىرە بۈيۈك آدم حقىندە.
 اولدۈزلار بارىشماق: بىر-بىرى ايله دىل تاپا بىلمەك، يولا گىتمەك.
 اولدۈزۈ باتماق (سۈنمەك، آخماق): بىختى ياتماق، گۈزدىن دوشمەك.
 اولدۈز-اولدۈزۈ چاغىرەر، اولدۈزلار چەچە وورور: گىجە اولدۈزلار بىر-پار-پار يارىلداماسى حقىندە.

اي

ايپە-اۈركنە گىلمەك (ياتماق): ناچور بۈك گۈتۈرمەك، معناسىز بىكە سۈزۈ دانىشماق.
 ايت ايلەندە.
 ايت دە گىتدى، ايپ دە گىتدى.
 ايتدى-باتدىيا سالماق.
 ايت ايلخىسى، كۈپك سۈروسى.
 ايت كۈكۈندە (گۈنۈندە) ياشاماق.
 ايت يىرىنە قويماق.
 ايت يىسە گۈزلرى آغارار.
 ايتىمىن قورد دايسى.

ايتىن قودوران يئرى.
 ايتىن گوتونه سوخوب چىخارتماق.
 ايشى باشيندان آشماق.
 ايشى بنده (دوگونه) دوشمك.
 ايشين ايچينده اولماق.
 ايشينين اوستونده اولماق.
 ايشيقلغا چىخماق.
 ايستى آشينا سويوق سوقاتماق.
 ايلان يىيىب، اژدها اولماق.
 ايلانى سيد احمد اليله توتماق.
 ايلانين قويروغونو آياقلاماق.
 اينانان داشا دونسون.
 ايبي بورنوندان گنتمهك.
 ايستى-سويوغا دوشمك.
 ايشده (ايشين ايچينده) بارماغى اولماق.
 ايشى آلاها قالماق.
 ايلان آغزىندان قورتولماق.
 اينك يىميش ايتە دونمك.
 ايگنهسى تىكىش توتماق.
 ايگنه سالماغا يىز يوخدور.
 ايگنه ايله گور قازماق.
 ايكى آياغىنى بير باشماغا سوخماق.
 ايكى اللى ياپيشماق.
 ايكى يول آيرىمىندا قالماق.

ب

بابالارين يانينا گنتمك.
 بابالى دنينلرين بوينونا.
 باتلاقلىقدان چكىب چىخارتماق.
 باتيرماميش (سىچماميش) اوجاق باشى قويماساق.
 باجادان دوشمه.
 باشينا آند ايچمك.
 باشينا ايت اويونو گنيرمك.
 باشينا ايش (اويون) آچماق.
 باشينا تانباكى اويونو گنيرمك.
 باشينا چىخارتماق (مىنديرمك).
 باشينا داش سالماق.
 باشينا گيرمهك (باتماماق).
 باشيندا تورپ (سوغان) اكمك.
 باشيندان-جانيندان كنجمك.
 باشيندان يىنكه دانيشماق.
 باشىنين توكى آياغىنا سلاما گللك.

باشى نىن اوستونو كىسمك.
باشىنى باشلارا قوشماق (قاتماق).
باشىنى بىر يىرە يىغماق.
باشىنى قاشىماغا مجالى اولماق.
باشىنى قانادىنن آلتىنا چىكىم.
باشىنى سىندىرىپ، اتكىنە قوز تۆكىم.
باشىنى كوت پىچاغا سورتىم.
باشىنى گۆتوروب گىتىم (قاچماق).
باشماقلارى دا راضى اولماق.
باشماقلارنى قىباغىنا جوتلەمەك.
باغرى چاتلاماق (يارىلماق).
باغرى قانا دۇنمەك (قان اولماق).
باغرىنى قانا دۇندىرىمەك (قان انلەمەك).
بالتاسى داشا دىگەك.
بالتانى دىيىدىن (كۆكۈندىن) وورماق.
بال يىنىپ، بىلەسنى چىكىم.
باھا اوتورماق (باشا گىلمەك).
بورون- قولايغىنا قورد دوشمەك.
بورون تووى وىرمەك.
برىكە الى اولماق.
بو قولايغىندان آيىپ، او بىرى قولايغىندان اوتورمەك.
بوكوب بوخچايا قويماق.
بوگون- صاباح انلەمەك.
بىلىنە چۈپدىن دىرىك.
بىش بارماغى كىمى تانىماق.
بىر شاھىنى گۈللە ايلە وورماق.
بىر آياغى بو دونيادا، بىر آياغى او دونيادا.
بورنونو هر دىشىگە (دلىگە) سوخماق.
بورنونون اوجوندان اوزاغى گۆرمەمەك.
بورنونون يىلى ايلە خرمن سوورماق.
بىر بوداغا چىخىپ، مەن بىر بوداغى سىلكەلەمەك.
بىر- بىرىنىن اليندىن قاپماق.
بو غازىندان آرتىرماق (كىسمەك).
بو غازىنى بىرتماق.
بوغدان (بىغدان) گۆتوروب (كىسىب)، ساققلا قويماق.
بويون اتى اولماق.
بويونا آتماق (گۆتورمەك).
بوينونا قويماق.
بوينونا بىخماق، بوينوندىن آتماق.
بو خىنا او خىنلاردان دىيىل.
بورنوندىن گىتىمەك.
بىنىنىن آپارماق (قازماق).
بىنىنىن دولدورماق.
بىر آتىملىق بارىتى اولماق.

بیر آیاغی بوردا، بیر آیاغی گوردا.
بیر اوخونان ایکی نیشان وورماق.
بلی دنییب، بلایا دوشمک (توش اولماق).
بیر داش آلتدان، بیر داش اوستدن.
بیر شاهییا دونبک چالماق.
بیر کؤینک چوخ بیرتماق.
بیر گویولدن، مین گویوله عاشیق اولماق.
بیرینین توپوغونا کیش دنمه‌مک.
بیرینی بیلیرسن، بیرینی بیلیرسن.
بیغی‌نین آلتیندان کنچمک.

پ

پاپاغینی (بۆرکونو) قاباغینا قویوب فیکیرلشمک: یاخشی-یاخشی دوشونمک، گۆتور-قوی ائله‌مک.
پاپاغینی (بۆرکونو) گۆیه آتماق: چوخ راضی قالماق، چوخ سئوینمک.
پاپاغینی (بۆرکونو) یاناک (اگری) قویماق: خاطر جمع اولماق، اوزونو قایغیسیز حبس ائتمک.
پاچالارینی چیرمالاماق: ایشه گیریشمگه عزملی اولماق.
پاسینی آچماق: بیرینین ایچ اوزونو آچماق.
پامبیقلا باش کسمک: بوموشاقلیقلا ایسته‌دیگی ایشی قاباقدان آپارماق.
پای وئریب دردیندن اولمک: گۆزو بیرینه وئردیگی شئیین دالجا قالماق.
پتہسی سویا دوشمک: گیزلی ایشلری علنی اولماق.
پله‌سک وورماق: اوزونو اویان- بویانا وورماق.
پوخو تولامباردا یاناماق: هنج بیر ایشه یاراماق.
پوخ یندیگینه پنشمان اولماق: گۆردوگو ایشدن پنشمانلیق چکمک.
پول کیمی قیزارماق: اوتانجیندان قیزارماق. (پول سیککهلری کئچمیشده میسدن اولوردو)
پولو خوروز سسی انشیتمه‌مک: اندازدن چوخ گیزلی پولو اولماق.
پیچاق (بیچاق) بنده (سوموگه) دایانماق: چتین وضعیته دوشمک، جانا گلکم.
پیچی-پیچی آزا ایتین قیچی: بیری-بیری ایله اغیز قولغا دانیشان آدمالار حقیقنده دئییلن.
پیس-پیس قاباقدان گلمه‌لیک ده اندیر: هله بیر شئی ده طلبکار دیر.
پیس یوللارا چکیب آپارماق: چیرکین ایشلره بیرینی سؤوق ائتمک.
پیشیک اولدوروب، گۆز قورخوتماق.
پیشمیش توپوغون گولمگی گلیر.
پیشیک نردووانی بورایا گتیردی.
پیشیگیم-پیشیگیم ایله ساخلاماق: یاغلی و عدملر ایله بیرینی ساخلاماق.
پیینی جانینا چکمک: گۆرولہجک ایشین نتیجه سینی قبول ائتمک.

ت

تابوت زینقرووی: عؤمرون سونلاریندا قازانیلان اوشاقلارا دئییلیر (کنایه کیمی).
تاپماجا دنمک: معناسیز و آنلاشیلماز سؤزلر سؤیله‌مک.
تاختا پارا اوستونده اوتورماق: حادثهلرله قارشى- قارشىیا دورماق.
طاماح دیشینی چکمک: اله گتیریلہجک بیر شئیدن گۆز اؤرتمک.

تازيسينا تيبك آتماق: ايبن كورلوق ائلمك، حق - ساي بيلمك.
 تازادان دونيايا گللك (آنادان اولماق): اوزيله اولوم قوخوسو گئيرن بير حادثه دن قورتولماق.
 ترازى (ترهزى) ديبى يئره وورماق.
 تكه دن پئندير توتماق.
 توپوردوگونو يالاماق: دئديگى سوزون اوستونده داينيب دورماماق.
 توتماجاسى توتماق: بيردن بيره حيرصلنمك، جوشماق.
 توتكى نين ديليني (ايچرى) چكمك: دانيشيغيني كسمك، سوسماق.
 توتدوغونو بوراخماماق: اوز دئديگيندن ال چكمهك، ايسته ديگيني ائلمك.
 توف دنييرسن يئره دوشور: چوخ شدتلى سويوقدور.
 تولكو توزاناغى سالماق: آرانى شولوق ائلمك، توزاناق قوپارماق.
 توققانين آلتيني بركىتمك: ياخشيجا يئمك، قارنيني دويورماق.
 توك سالماق: برک قورخماق، دهشتلنمك.
 توكو توكدن سنچمك: ان اينجه مطلبى باشا دوشمك، هر شئى تئز باشا دوشمك.
 توكو ياتيمينا (خوابينا سيغاللاماق): بير ايشى يوموشاقليقلا، مباحثه سيز باشا آپارماق.
 تولوغو چوخ سو توتماق: الى ايشده اولماق، سوزو هر يئرده كئچمك.
 تووبالاتما وئرمك: گوزونون اوتون آلماق، برک تنبيه ائتمك.
 تويوق بير قيچلیدی كى، بير قيچلیدی: سوزونون اوستونده عناد ائله ييب سهوينى بوينونا آمايان آدم حقيبنده دئييلير.
 تيكان اوستونده اوتورماق: چوخ ناراحات حالدا و نگرانليقدا اولماق.
 تينگ-تووا توتماق: گونونو قارا ائلمك.

ج

جاناماز سوييا چكمك.
 جان بير قابيب اولماق.
 جان جيگر اولماق.
 جاندی بادمجان دنييل!
 جان دنييب، جان انشيتمك.
 جان داماريندان توتماق (ياپيشماق).
 جان يانانليق گؤسترمك.
 جانيمن دردين.
 جانيمي هارا قويوم؟
 جانينى بوغازينا ييغماق.
 جانينى ديشينه توتماق.
 جانينى نين هاييندا اولماق.
 جلوو گميرمك.
 جلووينى ييغيشديرماق (چكمك).
 جوجه بانيندان دورماق.
 جوتونه بير سققه وورماق.
 جنيران بنلينه مينمك.
 جيزيغيندان چيخماق.
 جيبلىرىنى دولدورماق.
 جيببشانا بوراخماق.
 جيبى نين پامبىقلارى اليه گللك.

جیدانی چووالدا گیزلتمک.
 جیکک - بۆککونه بلد اولماق.
 جیلیغی چىخارتماق.
 جین آتینا مینمک.
 جیندیریندان جین هورکور.
 جینه دمیر گۆستریمک.
 جینقیری چىخاماق.
 جیگرینه خال دوشمک.
 جیگرینی شیشه تاخماق.
 جوم-جوم دریاسی.
 جین آیری ، شیطان آیری.

چ

چاخیر سېمک: تهمتندیریمک
 چادراسیزلیقدان انوده قالماق: امکانسیزلیقدان اوزنو گۆستره بیلیمک.
 چاش- باش دوشمک: بیر تالشیق دوشمک، ال-آیاغینی ایتیریمک.
 چاغریلمامیش باياتی: اورتایا چىخمامیش سۆز، سابقهسى اولمایان ایش.
 چاشقا- چوشقا اولماق: بیر-بیرینه چوخ یاخین اولماق.
 چالا-چالا بیر هاوا یا بنزتمک: بیر ایشی یا حرکتی تکرار ائتمکله بیر شئییه اوخشاتماق.
 چال-چاتلاسین-وور پاتلاسین: چال ها چال، وور ها وور سالماق.
 چاناغی باشیندا چاتلاماق (سیندیرماق): بیرینین باشینا اویون آچماق.
 چایا چاتمامیش چیرماتماق: وقتی گلیب چاتمادان ایشه ال قویماق، ایشده عجله ائلمک.
 چایدان بالیق یان گندر، آچما یارام قان گندر: چوخ دگمه دوشر و تنز اینجیین آدام حقینده.
 چایدا بالیق سووداسی: گۆرولهجگی چتین یا ممکن اولمایان ایش حقینده.
 چایدان کنچنده گۆت- گۆته دگیبلر: بیر- بیرلری ایله چوخ اوزاق قوهوملوقلاری وار.
 چنه یاریشدیرماق: مباحثه ائتمک، سۆز گولشدیریمک.
 چنهسى قیزیشماق: حددیندن چوخ دانیشماق، دانیشیغینا آرا وئرممک.
 چوپ اوزاتماق (انله مک): یئرسیز مداخله ائتمک، باش قوشماق.
 چوروگونو چىخارتماق: بیر ایشی حددیندن چوخ تکرارلاماقلا طرفی بیخدیرماق.
 چۆرک بوج وئرمک
 چۆرگی چئینهیبب آغزینا قویماق: ایشی صافا چىخاریب نتیجهسینی بیرینین الینه وئرمک.
 چۆرگی غنبدن پیشمک: معاشینی معلوم اولمایان یوللارلا یوللاندىرماق.
 چۆرگینه چىگ اولماماق: هر جور حيله دن- کلکدن ابراق اولماق.
 چۆل قوشو، بیابان داشی: همیشه سفرده اولوب، ائو اوزو گۆرمهین آدام حقینده...
 چۆملمهین جن هوره بیلیمک: حددیندن چوخ ایشدن دوشمک.
 چوماغین او بیرى باشین چنویرمک
 چیبلاق گۆتدن تومان اوغورلاماق: چوخ طاماحکار و آج گۆز اولماق.
 چیم آلتدان قورباغا باخیر
 چینهدانى بوش اولماق
 چىگ سود اممیش

داباتلاری چکمک (تو دابانا دنمک): قاچماق، ارادان چيخماق.
 دابان دابانا ضد اولماق: ارالاریندا آشیری درجه ده ضدیت اولماق.
 دارا قیسناماق: برکه قویماق، سیخیشدیرماق.
 داردا قالماق: چتینلیک چکمک، آغیر وضعیتده اولماق.
 دادا ینتمک (چاتماق): هارایا گلکم، کۆمک ائتمک.
 دادی هنج یانا (ینره) چاتماق: هنج کیمدن کۆمک آلا بیللمهک.
 دار دیبندن قورتولموش: مهلکهدن نجات تاپمیش، بؤیوک خطرден قورتولموش.
 داش آتیب باشینی آلتینا توتماق: اوزو اوچون دردرس یاراتماق.
 داش اولوب قویویا دوشمک: یوخ اولماق، یوخا چيخماق.
 داش-باش انله مک: آیری یوللارلا پول یا مال اله گنیرمک.
 داش-داش اوسته قالماق: تامایله داغیلماق، اوچوب ارادان گنتمک.
 داشین بؤیوگوندن (ینکه سیندن) یاپیشماق: باجارا بیللمهدیگی بیر ایشدن یاپیشماق.
 داش کیمی دوشمک: آغیر یوخویا گنتمک.
 داشلار دیله گلدی: بیر حادثهنین فاجعهلی اولدوغونو بیلدیریر.
 داشینی بیر دفعهلیک آتماق: بیر دفعهلیک اونوتماق.
 داعوا داغارجیغی: داعوا- دالاش آختاران آدم.
 داغا- داشا دوشمک: چوخ آغیر بیر ایشین عهده سیندن گلکم.
 داغدان کلیب باغداکینی قوماق: سونرا گلدیگی حالدا یئرلی لری بگنمهک.
 داغی داغ اوسته قویماق: چوخ آغیر بیر ایشین عهده سیندن گلکم.
 دالی- قاباغینی دوشونمهک: فیکیرلشمهکن بیر ایشه ال آتماق.
 دالینی داغا سویکه مک: محکم بیر بیژره دایانماق، کیمسهدن چکینمهک.
 دره خلوت تولکو بیگ: هرکی- هرکیلیک حکم سورن بیژ.
 دریادا بالیق سووداسی انله مک: الده اولمایان بیر شئی اوسته آل-وئر انله مک.
 دریسینی سودان چيخارماق: بیرتهر اوزونو قورتارماق.
 دوداقلاری ینر سوپورمک (ینرله گنتمک): قاش-قاپاق تۆکمک.
 دوه اوینایاندا قار یاغار: یاشینا یا وضعیتینه اویشامایان (یارامایان) حرکتلر باش وئر ن آدم حقیقنده.
 دوهنی چۆمچه ایله سووارماق: بؤیوک ایشی کیچیک آتله بیژینه ینتیرمک.
 دوهنی یوکو ایله ینمک: ایله کنچنی بیر بیژره ایچری چکمک.
 دوندان دونا گیرمک: هر ساعات بیر رنگه دوشمک.
 دوشاب آلمیشیق، موراببا چيخیب: گۆزلهنیمزدن یاخشی چيخمیش آدم یا شئی حقیقنده دنیبلر.
 دوشانا قاچ، تازییا توت دنمک: ایکی اوزلولوک انله مک.
 دؤرد اللی توتماق: محکم یاپیشیب بوراخماق.
 دؤردده (آلاجغی و آلاجغیم) یوخ، بنشده ونره جگی (ونره جگیم): دردرس سیزلیک، قایغسیزلیق معنا سیندا.
 دؤرد دیوار آراسیندا قالماق (اوتورماق، یاشاماق، باشا آپارماق): چوخ قاپالی شرایطه یاشاماق، باشقالار ایله رابطه ده اولماق.
 دؤره سینه قلم چکمک: بیر آدمی یا بیر شئی اونوتماق.
 دوشونه دوشمک (یاتماق): خوشونا گلکم، اورگینه یاتماق.
 دؤگمه میش قاپی قویماق: بیر احتیاجدان ساری هر بیژره باش وورماق.
 دودوللو ونرمک (گلکم): یالان وعدهلرله بیرینین باشینی سریمک.
 دونیا باشینا دار اولماق: بؤیوک غمه، فلاکته اوغراماق.
 دونیادان ال چکمک: دونیا ایشلریله ماراقلانماق.
 دونیانی ایکی اللی توتماق: دونیا مالینا سوواشیب قالماق.

دونياني باشينا گوتورمك (آلماق): چوخ قيشقير- باغير ائتمك، هاى-هاوار سالماق.
 ديبينه داش آتماق: بير شنين اولوب- قالانيدان هنج نه قويماماق.
 ديرناق يئرى تاپماق: ال ايليشديرمك اوچون فرصت آختارماق.
 ديري-ديري قبره قويماق (سوخماق): بيرينه حدديندن چوخ ايشكنجه وئريب اولومه ياخينلاشديرماق.
 ديش ايله، ديرناق ايله: عذابلا، اذيتله، چتينيلىگله.
 ديشى باغير ساغيني كسمك: حدديندن آرتيق غضبلنمك.
 ديشى نين ديبيندن چيخاتى دنمك: آغزينا گلنى دنمك، برک سويمك.
 ديل اويرتمك (قويماق): سوز اويرتمك، يول-يولاجاق گؤسترمك.
 ديلي آغزينا ديش (دينج) دورماماق: يئرسيز سوزلرله اوزونه دردسر آچماق.
 ديلي ايله ايلانى يوواسيندان چيخارتماق: ديل توكمكه چوخ اوستا اولماق.
 ديلينده توك بيتمك: بير مطلبى دفعه لر دئييب نتيجه آلماق.
 ديليني قارنينا قويماق: سوسماق دانيشماماق.
 ديلينين اوجوندا اولماق: دنمك ايستهدىگى سوزو دئيه بيلممك.
 ديوارا ديرمك (قيسناماق): بيرينى چيخيلماز وضعيته سالماق، سيخيشديرماق.
 ديوارينى كناردان قويماق: اوزونو قير اغا چكمك، حسابينى آييرماق.

س

ساج-ساققالى بير-بيرينه قاريشماق.
 ساج-ساققالى دگيرماندا آغارتماق.
 ساچى اوزون، عاغلى گوده.
 ساچيندان- ساققاليندان اوتانماماق.
 ساغ يئرى قولتوق آلتدادى.
 ساريمساغى دؤگولو قالماق.
 ساعاتينا دوشمك.
 ساغينا- سولونا باخماق.
 ساققاليم يوخدى، سوزوم كنجمير.
 ساققالينى اوشاق- موشاق اليه وئرمك.
 ساققيزينى اوغورلاماق.
 سامان آلتيندان سو يئريتمك (يوروتمك). كيمسه يه بيديرمەدن حيله ايشلهمك.
 ساير-باير دانيشماق.
 سسى نين يوغون يئرينه سالماق.
 سلام وئرديك، بورجلو چيخديق.
 سن دنيهن اولسون، قال ياتسين.
 سنين كين ينيك، منيم كين اويناداق.
 سوپورگه چكمك.
 سويوق تنديره چؤرك ياپماق.
 سويوق تنديردن ايستى چؤرك.
 سوروشقولويا (سوسو قولويا) دم وئرمك.
 سود گولونده اوزمك.
 سودوگو كؤپوكلنمك.
 سورت- پورت انلهمك.
 سوسو وئرمك (گلمك).

سو ایچیم ساعاتدا.
سو ایله اود آراسیندا قالماق.
سو باشدان بولانلیقدیر.
سو، سودان ترپنمه مک.
سوسوز آپاریب، سوسوز گتیرمک.
سو قویوسوندان چیخاریب، پوخ قویوسونا سالماق.
سولاری بیر آرخا گنتمه مک.
سولار باش یوخاری آخیر.
سویو باهاسینا (اله گتیرمک).
سویو پوفله ییه-پوفله ییه ایچمک.
سویو سوورولموش (کسیلمیش) دگیرمانا اوخشاماق.
سویو سوزوله- سوزوله گنتمک (قاییتماق).
سویو کوزه ده، گونو باجادا گورمک.
سویون شریلتیسنا قولاق وئرمک (آسماق).
سوموک سیندیرماق.
سوموکلری چیخماق.
سوموکلری سورمه اولماق.
سومویونه قدهر ایشله مک.
سوز آپاریب گتیرمک.
سوز آراسینا سوز قاتماق.
سوز آلتیندا قالماق.
سوز باشینا کنجه مک.
سوز بورادا قالسین.
سوز گولشدیرمک.
سوزو آغزیندا پیشیریب چیخارتماق.
سوزون اوستونو آچماق.
سوزون وار سوز دانیش.
سوزون چوروگون چیخارتماق.
سوزونو آغزیندا قویماق.
سوزونو شکرله کسیرم.
سوزونو ینره سالماق.
سوزونون اوستونده دورماق.
سوزونون اوستونه چیخماق.
سوزه قویروق بند انله مک (باغلاماق).
سوزلری ترسه گلکمک.
سو گورنده سوسوزار، آت گورنده آخسار.
سونگه چیخماق.
سوورمامیشدان آچی دورماق.
سویوب، سویوب قویرو غوندا موردار انله مک.
سویون لام آخانی، آدامین ینره باخانی.
سیچان اولمامیش داغارجیق دیبی دلمک.
سیچان دلگینی (دنشیگینی) ساتین آلماق.
سیخیب سویونو چیخارتماق.
سیریق چکمک.

سېللى ايله اوز قىزارتماق.
سېنهدفتر اولماق.
سسى يىنددى انولى قونشوييا گنتمك.

ش

شادليغينا شيتليك (شيوهنليک) انلهمک: سئوينجىندن شيلتاق ايشلره ال آتماق.
شاطيرى ايشدن چيخماق: ايشدن دوشمک، ايش باجارىغىنى ايتيرمک.
شافتالى گلهميش، تاباغى گليب: بير بيغىنجاقتا يئرني بېلمهيب اورتاليقدا اوتوران کيمسه حقينده دئيبير.
شال ساللاماق: ايلين سون چر شنبه سېنده هديه آلماق اوچون ائوين باجاسيندان قورشاق شالى ساللاماق.
شاه بارخانا گندير، ياخانا-ياخانا گندير: کنايه کيمي سويو چوخ شوربانين قابدا ياخاندیغينا دئيبير.
شاه گلديسيندن کنچدى: چوخ گنجيکن و اوزانان بير گلش باره سېنده ايشله ديلير.
شئل آتماق: جيغالليق و اوتانماز ليق ايله بير شئى سالديرماق.
شرابا سالماق: بيريندن آينميش پول يا هر نه يى وئر مهيب اوز وندورمايا سالماق.
شرطى شوخودا کسمک: ايشه باشلامازدان قرار - قايدانى معلوم اتمک.
شعر دنييب، قافيه سېنده قالماق: ايشه باشلايب، قاباغا آپارماسيندا چتيليك چکمک.
شله سېنى باغلاماق (توتماق، باغلاماق): هر يول ايله اولور اولسون وارانماق.
شله - کوله سېنى دالينا (قولتوغونا) وئرمک: ايشدن چيخارتماق.
شوربا قيزديرماق: يالتاقلانماق.
شوربانين سويونو چوخالتماق: ائوه قوناق چاغريلارسا، تعارف کيمي دئيبير.
شوشكى سالماق: اله سالماق، لاغا قويماق.
شير وئرمک: طاماحا سالماق، دن سېمک.
شيشه چکمک (تاخماق): چوخ اينجيتمک، ايشکنجه وئرکم.
شيطان آتينا مينمک: عناد انلهمک، بيريني اينجيتمکده اوتانماز ليغا قاپيلماق.
شيطان ايله دارى اکمک: نادوروست آداملا اورتاق اولماق.
شيطانا درس وئيرير: چوخ حيله گر و شارلاتاندير.
شيطان فهله سى اولماق: يورولمادان موفته ايشله مک.
شيطانا پاپيش تیکمک: چوخ حيله باز و فيريلداقچى آدام اولماق.
شده رده سو داشيماق: ثمره سيز و نتيجه سيز ايشله مشغول اولماق.
شوهرن مزاج: هر بير سليقه يه اويوشان آدام.

ق

قباق چيچگى کيمي چاتلاماق: اوتانجاقليقدان، چکينگن ليکدن بيردن- بيره چيخماق.
قابين سېغماماق: داشغين داورانماق.
قباغينا داش ديغيرلاتماق: قباغيني ساخلاماق، انگل ياراتماق.
قباغيندا تير- تير اسمک (تيرمه مک): بيريندن چوخ قورخماق.
قباغيندا شئر کيمي دورماق: بيريندن قورخوب چکينمەدن قباغيندا محکم دايانماق.
قباقدان گلنى قاپير، داليدان گلنه تپیک (شيللاق) آتير: هر کسى بير جور اينجيدير.
قپاز آلتيندا قالماق (جانى چيخماق): حقسيز ليگه اوغراماق، قاخينج گورمک، آلچالديلماق.
قپيسى آچيق اولماق: اله آچيق و قوناق سئور اولماق.
قپيسى باغلانماق (چيرپيلماق): ائو-ائشگى داغيلماق، عايله سى محو اولماق.

قاپىنى دابانلىقدان انلەمەك و چىخارتماق: چوخ گلىب-گىتمكە بىرىنى تىگە گىتىمەك.
 قارا سودان قايماق توتماق: ھەر شىئىدىن ئۆز شىخسى خىرىنە فايدالانماق.
 قارانيغا داش آتماق: ھىدس و گمانلا بىرايشە قاپىلماق.
 قارىشقا يوواسىنا سو جالاماق: جمعيت آراسىندا از دھام تۇرتمەك.
 قابىق باغلاماق: يارانين اوستو كۆز مكلەنمەك.
 قاپى-قاپى گزمەك (دولانماق): بىر اىستەكن سارى ھەر بىرە باش وورماق.
 قاپىدان قووورسان باجادان گلير: اوزلو و اوتانماز آدم حقىندە ايشلەنير.
 قاپىسىنى ايت آچار، پىشىك اۇرتىر: اولدوقجا آلىشمايان و چكىنگن آدم دىر.
 قاپىنى قويوب پنجرە دن گلمەك: دوز يولو قويوب اگرى يولدان يۇنلمەك.
 قاپى دالينا (دالداسىنا) دوشمەك: بوينونا گۇتوردوگو ايشى پىرىنە پىتىرمەدىگىندىن اوتانىب، چكىنمەك.
 قاپىسى آچىق: الى آچىق، سخاوتلى.
 قاپىنى دابانلىقدان چىخارتماق (انلەمەك): بىر اىستەكن سارى تىكرار-تىكرار باش وورماق.
 قات-قات ات توكمەك: چوخ اوتانماق، خجالت چىمەك.
 قاباغىنا آش قويدوم، ايكي الينى بوش قويدوم: باشىنى قاتماقلا ايشى اليندىن چىخاردىم.
 قاباغىنا داش دىغىرلاتماق: بىرىسىنە ايشە چىتىلىك و چىخىلمازلىق ياراتماق.
 قاباغىندا تىر-تىر اسمەك (تىترەمەك): بىرىندىن اولمايان قدر قورخماق.
 قاباغىندا دۇرت قات اولماق: بىرىسىنىن قاباغىندا اگىلمەك، بىرىنە چوخ يالتاقلانماق.
 قاباقدان گلىنى قاپىر، داليدان گلىنە تىپىك آتير: كىمسە ايلە يوللانمىر، ھامىنى سانجىر.
 قارا سودان قايماق توتماق: ھەر شىئىدىن ئۆز خىرىنە فايدالانماغا چالاشماق.
 قارا گۆز اوينونو: ايشە كلەك بازلىق.
 قارواش الينە جىگر دوشوب: گۆرمەمىش آدم اىستەدىگىنە ال تاپىب.
 قارىن آغرىسى اولماق: بىرىنە مزاحم اولماق، بىرىنىن بوينوندىن آسىلماق.
 قارىنىن آغرىسىنى بىلمەمەك: چكىنمەدىن الينە گلىنى يۇمەك.
 قارىشقا يوواسى كىمى قايناشماق: آدمىن چوخولو غوندىن قالابالىق حالدا اولماق.

ك

كاسىبلىغىن داشىنى آتماق: بوخسوللوقدان قورتارىب رفاھا چاتماق.
 كافى كوف آتلاماق: مطلبى آيدىش-اويدوش باشا دوشمەك.
 كىبىنەم حلال، جانىم آزاد: قادىنىن ارىندىن آيرىلماق آرزوسونو بىلدىرن افادە.
 كىبىنە يازىلماق (كسىلمەك): دابىم بوينوندا اولماق، بوينونا يازىلماق.
 كىگىر قازانىن تىكىنە دىگمەك.
 كىلجەنىن باشىنى ايتىرمەك.
 كوپ دىبىندە ياتماق.
 كوك دوشمەك: تويوق يومورتا اوستوندىە ياتاندا.
 كۆرپو آلتدا دلىك تاپماق.
 كوركونو سودان چىخارتماق.
 كوركونە بىرە دوشمەك.
 كوركونو ترسە گىبىب، آنىنا آينا تاخماق.
 كۆكۈندىن وورماق (قوپارماق، بالتالانماق).
 كۆلكلى گۈندە پامبىق آتماق.
 كۆلگەسىندىن قورخماق (ھوركمەك).
 كۆھنە بازارا تازا نىرخ قويماق.

کوللوکلری انشهله مک.
کنچن خرمنلری سووورماق.
کنفی دوخسان دوققوزو وورماق.
کنفی هوشدورومی (بیستینی) وورماق.
کنفی سازالماق (دورولماق).
کنفینه (احوالینا) سوغان دوغراماق.
کیسه سی نین دیبینه داش آتماق.
کیرپیگی ایله اود گوتورمک.

ک

گاه نالا، گاه میخا وورماق: کنایه لی سوزلر دانیشماق.
گل بو داشلاری اتگیندن توك: ال آلتماق ایسته دیگین ایشلردن ال چک.
گمیده اوتوروب، گمیچی گوزو چیخارتماق: بیریندن فایدالانیب، اونا نان کورلوق گؤسترمک.
گمیلمی غرق اولماق: غمه- کدره دالماق.
گؤبه لک کیمی یئردن چیخماق: بیردن-بیره و گؤزله نیلمه دن چوخالماق.
گودازا وئرمک: بیرینی مه لکه یه سالماق.
گوتور-قوی انله مک: هر طرفینی دوشونمک.
گورمه میشلیکدن ایگده یه قاقا دنمک.
گوز آچیب اوزونو گورمک.
گوز آچیب، یوموم ساعاتدا.
گوز اوسته (اوستونده) یئرین (یئرینیز) وار.
گوز بیگی کیمی قوروماق: چوخ مواظبت انله مک.
گوزده-قولاقدا اولماق: ساییق اولماق.
گوز گزديرمک.
گوز وئریب، ایشیق وئرمه مک.
گوزو یولدا، قولاغی سسده اولماق.
گوز یوموم، آچیم ساعاتدا.
گوزدن توك قاپماق.
گوزدن سورمه نی قاپماق.
گوزلری باتماق (چوخورا گنتمک).
گوزلری دولماق.
گوزلری قان چاناغینا دؤنمک.
گوزلری کله سینه (تپه سینه) چیخماق.
گوزلرینه ایناتماق.
گوزو باغلیجی اویونونا اوخشاماق.
گوزو (گوزلری) آیاغی نین آلتینی گورمه مک.
گوزو (گوزلری) دورد اولماق.
گوزو (گوزلری) یول چکمک.
گوزونو یوموب، آغزینی آچماق.
گوزونون (گوزلرینین) قوراسینی سیخماق (آخیتماق).
گویونو اله آلماق (گتیرمک).
گویلو-گوزو توخ (آدام).

گنج گلیب، تنز اورگنمک.
گیزلن-پاچ اویناماق.
گونونو گوی اسکییہ توتماق.
گونو گونہ ساتماق.
گوناهی دنیینلرین بوینونا.
گون ایله (گون ایلن) باتیب، گون ایله (گون ایلن) چیخماق.
گون ونرمه مک، گونونو قارا انله مک.
گونونو دابباغخانادا تانیماق.
گۆیده آلیشديرماق (قاپماق).
گۆیه (گۆیلره) چیخارماق (قالديرماق).
گۆی گلیب یئرہ دایانسادا.

م

ماتینا سالماق.
ماتی منیخاناسی.
مازاماتا میندیرمک.
ماققابی داری اوسته قویماق.
ماددا باغلاماق.
مالی اوز بوغازیندان آشاغا گنتمه مک.
مایا باش چیخماق.
محکمه شاییرد.
مردی قووا-قووا نامرد انله مک.
مشتری گوزو ایله باخماق.
مشروطه سینی آلیب.
معرکه قوپارماق.
مغلطه سالماق.
مکهدن گوزو پالچیققلی گلیب.
مد جان قالیبی (اولماق).
ممه یینیدن، پیه یینه قدر.
منیدان اوخوماق.
منیدان گزديرمک.
منیدانا قویماق.
منیداندا تک (بالقیز) قالماق.
منیدانی بوش گورمک.
میتیلی آچیلماق.
میتیلینی کوچیه (چوله، باییرا) آتماق.
میرتا سالماق.
میرسیغینی ساللاماق.
میزیقیلی کنچمک.
میلچکدن فیل (دوه) دوزلتمک.
مین ایلیک خرمنلری سوورماق.
مین بیر فریلقدان چیخماق.

مىن چىرىنا بىر جىر جىرماق.
مىن درەنن سويونو بىر-بىرىنە قاتماق.
مىن كوزەيە قىپ قويماق.
مىندىگىنى سايماماق.
مىنە من او جومون ايچىنى ايگىلەمىشدىم؟
مىنە منىم ضرايخانام وار.

۵

ھاداران-پاداران دانىشماق: آيدىش-اويدوش دانىشماق.
ھاوادا وورماق: بيجلىگىلە باش باغلاماق.
ھاواسى اوزوندا اولماماق: ھوشو داغىنىق اولماق.
ھاوايى دانىشماق: بوش-بوشونا دانىشماق.
ھر آغىزدان بىر آواز (سس) گىلمك: ھر كس بىر طرفدن نظر وئرمك.
ھر ايتە بىر چۆرك بورچلو اولماق: آغىر بورچ آلتىندا اولماق.
ھر شىئى بىر سۆز انلەمك: ھر بىر بوش سۆزدن بىر معنا چىخارتماق.
ھر شىئە بورنونو اوزاتماق: ھر ايشىدە دخالت ائتمك.
ھر نىجە چالسالار، انلەدە اوينار: اوز دوشونجەسى ايلە يوخ، ھر ايشى باشقالارين سۆزو ايلە گۇرر.
ھلە گۇرملى گونلرەم وار: بوندان آغىر گونلرە قابقدا اولماق.
ھلە يوغونو يورغان آلتىنداير: بو باشلانيدىر، ايشىن اصلى دالدان گلىر.
ھم اوزوندن، ھم اوزگەدن انلەمك: بىر ايشىدە ھم اوزونون، ھم دە اوزگەسى نىن فايدالانماسىنا مانع اولماق.
ھم نالا وورور ھمدە ميخا.
ھوركوتەيىنچە سايماق (ساناماق) اولمور: كىنايە كىمى چوخ اوشاقلى عائلە حقىندە ايشلەيدىر.
ھوشونو باشىنا يىغماق:
ھويدو-ھويدويا گۇتورمك: جور بە جور سسلر چىخارتماقلا بىرىنى لاغا قويماق، الە سالماق.
ھىچ تاتىن دفترىندە آدى اولماماق: آدسىز - سانسىز اولماق.
ھىچ كىم ھىچ كىمىن عرىضەسىنى اوخومور: يامان اوز باشىنالىقدىر، قانونا بويون قويان يوخدور.
ھىچ كىمىن بورنو دا قانامادى: حادثە چوخ خطرلى اولسادا آرامىشلە سوشدو.
ھىمى بىر يىزە قويماق: گىزلى قارار گىلمك، ال بىر اولماق.

۷

يا دۇولت باشا، يا قوزغون لىشە: اولورسا اولسون، اولمازسا تەلەكەسىنە قاتلاشمالى (بويون قويماق).
ياخا قورتارماق: نجات تاپماق، اوزونو خطرەن قورتارماق.
ياخاسى الە كىچمك: گىرە كىچمك، توتولماق.
ياخاسىنى الە وئرمەك: اوزونو قورتارماق، گىرە كىچمەك، قويروق الە وئرمەك.
ياغ-بال ايچىندە اوزمك: بوللوقدا ياشاماق، رفاھدا كىچىنمك.
ياغىشداق قورتولوب ياغمورا دوشمك: بىر آغىر شرايطدن قورتولوب داھا آغىر شرايطە دوشمك.
يالوار-ياخار انتمك: التماس انتمك، دىل تۇكمك.
يامان گونە (كۆكە، حالا) دوشمك (قالماق): عمومى جەتدن پىس و چىخاريلماز حالا دوشمك، پىس گىتىرمك.
يان-يۇرەسىنى قاپماق: اطرافىندا كىلارلا قاپا رقتار انلەمك، گوبودلوق گۇسترمك.
يائى ايلە ياغا (قويماغا) دوشمك: بوللوق و نعمت ايچىندە قارار تاپماق، رفاھدا ياشاماق.

